

Dr Arkadiusz Tuziak

Instytut Socjologii

Uniwersytetu Rzeszowskiego

Regionalny kontekst procesów globalizacyjnych

WSTĘP

Globalizacja jest pojęciem odnoszącym się do złożonych i wzajemnie powiązanych procesów ekonomicznych, politycznych i społeczno-kulturowych obejmujących całą społeczność ludzką. W związku z ogromną różnorodnością procesów składających się na globalizację, w literaturze funkcjonuje wiele definicyjnych i teoretycznych ujęć tego zjawiska¹. W większości z nich podkreśla się poszerzanie, intensyfikację i wzrastający wpływ wzajemnych powiązań w skali światowej. Określając ogólny sens pojęcia globalizacji Anthony Giddens stwierdza, że: „Globalizacja może być zdefiniowana jako intensyfikacja ogólnoświatowych relacji społecznych, które wiążą oddalone od siebie miejsca w taki sposób, że lokalne wydarzenia są kształtowane przez wydarzenia występujące w innych oddalonych o wiele mil miejscach i vice versa”². Globalizacja jako zjawisko dialektyczne i wielopostaciowe „jednoczy całą społeczność ludzką, po części także za sprawą ryzyka na wielką skalę, od którego nie może uciec nikt na Ziemi”³.

Definicyjną cechą globalizacji jest jej inkluzywność, która oznacza, że jest ona otwarta na cały świat i nie ma takiego regionu, który byłby z tego procesu wstępnie wykluczony⁴. Inkluzywność procesu globalizacji ma jednak określone konsekwencje, powoduje bowiem, że cały świat – w trzech wymiarach tego procesu: ekonomicznym, politycznym i kulturowym – dzieli się na centrum, półperyferie i peryferie. Kraje zaliczane do centrum skupiają zasoby światowego ka-

¹ Por. E. Wnuk-Lipiński, *Świat międzyepoki. Globalizacja, demokracja, państwo narodowe*, Wydawnictwo ZNAK, Instytut Studiów Politycznych PAN, Kraków, 2004, s. 23–58.

² A. Giddens, *Runway World. How Globalization Is Reshaping our Lives*, Routledge, New York, 2000, s. 64. (cyt. za: E. Wnuk-Lipiński, *Świat międzyepoki...*, wyd. cyt., s. 28.

³ A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, PWN, Warszawa, 2001, s. 31.

⁴ E. Wnuk-Lipiński, *Świat międzyepoki...*, wyd. cyt., s. 64.

piła, cechują się najwyższymi wskaźnikami rozwoju społeczno-gospodarczego i technologicznego, wyznaczają tempo i kierunek procesów globalizacyjnych. Kraje półperyferyjne i peryferyjne są uzależnione od centrum, spełniają głównie rolę dostawcy na rynek światowy surowców i produktów o niskim stopniu przetworzenia. Globalizacja jest zatem zjawiskiem o strukturze hierarchicznej, a o lokalizacji określonego kraju czy regionu na jednym z trzech poziomów decyduje pozycja, jaką gospodarka tego kraju (regionu) zajmuje w światowym podziale pracy.

Należy podkreślić, że pewne obszary świata są „peryferyjne” nie dlatego, że procesy globalizacyjne tam nie występują, lecz przeciwnie – właśnie dlatego że są one wszechogarniające. Obszary te znajdują się na peryferiach, ale nie są izolowane od świata zewnętrznego, a kryterium i punktem odniesienia do oceny sytuacji na poziomie lokalnym staje się to, co dzieje się w półperyferiach i przede wszystkim w centrum.

Usytuowanie lokalnych i regionalnych społeczności w układzie globalnym, w jego centrum, półperyferiach czy peryferiach zależy od wielu zróżnicowanych czynników, zarówno zobiektywizowanych, zewnętrznych wobec regionów i ich zbiorowości, jak i wynikających z układów i zależności wewnątrzregionalnych⁵. Do najważniejszych obiektywnych czynników zalicza się postępującą globalizację i procesy ujednoczania społeczno-kulturowego w wymiarze pojedynczych krajów, ich ugrupowań i całych kontynentów. Procesy te naruszają tradycyjną tożsamość społeczności lokalnych i regionalnych, stawiając je w zupełnie nowej sytuacji wobec złożonego syndromu zewnętrznych oddziaływań nie tylko o charakterze społeczno-kulturowym, ale także ekonomicznym i politycznym.

PAŃSTWO I REGION W WARUNKACH GLOBALIZACJI

Globalizacji towarzyszy pewien stały dylemat i złożony układ wzajemnych relacji między tym co szczególne, lokalne, partykularne a tym co ogólne, uniwersalne, globalne. Społeczności lokalne i regionalne na różne sposoby poszukują tożsamości i własnego miejsca w złożonym i dynamicznym układzie globalnych powiązań i zależności⁶.

Globalizacja nakłada na państwa i ich rządy szczególną odpowiedzialność za przyszłość własnych społeczeństw. W warunkach wyznaczanych przez procesy

⁵ M. S. Szczepański, *Społeczności lokalne i regionalne a ład kontynentalny i globalny*, [w:] *Kręgi integracji i rodzaje tożsamości. Polska, Europa, Świat*, pod. red. W. Wesołowskiego i J. Włodarka, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2005, s. 126.

⁶ Por. B. Jałowicki, *Globalność, lokalność, tożsamość*, [w:] *Kręgi integracji...*, wyd. cyt., pod. red. W. Wesołowski i J. Włodarka, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa, 2005, s. 111–121.

makroprzekształceń są one nadal odpowiedzialne za takie sfery jak edukacja, infrastruktura, ochrona zdrowia, zabezpieczenie emerytalne, redukcja nierówności oraz ochrona jakości i poziomu życia obywateli. Państwo poprzez odpowiednią politykę wewnętrzną, realizowaną głównie na poziomie samorządowych struktur regionalnych i lokalnych, może efektywnie kształtować i dynamizować procesy społeczno-gospodarcze i w efekcie tworzyć podstawy trwałego rozwoju, którego głównym celem jest zmniejszenie dystansu w stosunku do krajów przodujących w globalnej rywalizacji.

Regiony, stanowiąc wyodrębnione ponadlokalne jednostki podziału terytorialnego kraju są przedmiotem oddziaływań państwa urzeczywistnianych w ramach realizowanej przez rząd centralny polityki regionalnej. W warunkach wyznaczonych przez proces globalizacji praktyczny sens polityki regionalnej, jako zespołu usystematyzowanych oddziaływań państwa zorientowanych na region, może być ujmowany dwojako. W zasadniczym (klasycznym) rozumieniu polityka regionalna traktowana jest jako narzędzie interwencjonizmu państwowego, który ma na celu sukcesywne niwelowanie różnicowań międzyregionalnych uznawanych za nadmierne. W takiej sytuacji wsparcie regionów słabych środkami pozostającymi w gestii państwa może przybierać różne formy, ale jego istota i cel są zawsze te same, polegają bowiem na zabieraniu bogatym i sprawniejszym regionom na rzecz biedniejszych i mniej sprawnych. Polityka regionalna, realizowana na zasadzie prostej redystrybucji publicznych środków finansowych, może stać się ważnym elementem mechanizmu sprawowania władzy opartym na dzieleniu przez centrum decyzyjne deficytowych dóbr.

Drugie podejście do polityki regionalnej uwzględnia jej szerszy kontekst, sytuując zasady, cele i kierunki działań w ramach polityki rozwoju regionu jako dynamicznego, czyli wchodzącego w różnicowane interakcje z otoczeniem, układu terytorialnego. W odróżnieniu od klasycznego (wyrównawczego) modelu polityki regionalnej, jej model efektywnościowy polega na wygrywaniu, a nie wyrównywaniu międzyregionalnych różnicowań. Istotą tak rozumianej polityki rozwoju regionalnego oraz jej wkładem w rozwój kraju jako całości jest wykorzystywanie różnicowanych cech, zasobów i możliwości regionalnych struktur społeczno-gospodarczych oraz uwzględnianie nie mniej różnicowanych uwarunkowań i ograniczeń rozwojowych w złożonych procesach alokacji środków⁷.

Polityka regionalna państwa, niezależnie od tego czy jej celem jest poprawa sytuacji określonego regionu, czy uzyskanie lepszej sytuacji w skali całego kraju, nabiera w kontekście postępujących procesów integracyjnych i globalizacyjnych nowego wymiaru. W istotny sposób potęguje się jej międzynarodowy

⁷ Por. A. Pyszkowski, *Polityka regionalna – balast czy czynnik rozwoju?*, [w:] „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 1, s. 73–74.

charakter. Układy globalne, systemy i makrostruktury wchodzą w złożone interakcje z regionalnymi, lokalnymi i partykularnymi mikroukładami. Czynniki globalne i lokalne przenikają się tworząc nowe konfiguracje, łączące w sobie elementy obu poziomów⁸.

Państwo i jego agendy stanowią na poziomie krajowym ważny podmiot polityki regionalnej. Rząd centralny opracowuje i wdraża system działań zorientowanych na regiony jako obszary stanowiące wyodrębnione elementy terytorialnego podziału administracyjnego kraju. Cele polityki państwa i regionów powinny być precyzyjnie określone i wzajemnie skoordynowane. Spośród wielości i różnorodności celów szeroko rozumianej polityki regionalnej najważniejsze są dwa następujące:

- stymulowanie rozwoju regionu w celu zwiększenia jego konkurencyjności w stosunku do regionów krajów sąsiednich;
- wspieranie słabych i zmarginalizowanych regionów o niewielkich szansach rozwojowych w celu zmniejszenia różnic pomiędzy poszczególnymi obszarami danego kraju⁹.

Między wskazanymi powyżej celami polityki regionalnej zachodzi zasadnicza sprzeczność ze względu na ograniczoność środków na ich realizację. Koncentracja uwagi i środków na realizację jednego z nich w istotnym stopniu ogranicza praktyczne możliwości drugiego. Z tego powodu wspieranie regionów przez władze centralne musi być selektywne, to znaczy kierowane przede wszystkim tam, gdzie wykorzystanie nakładów będzie najbardziej efektywne. W praktyce trudno jednak przewidzieć docelową efektywność wykorzystania przyznanych środków. Stosując kryteria czysto ekonomiczne wydaje się, że wspieranie regionów słabych jest działaniem mniej efektywnym i wpływającym raczej negatywnie na możliwości rozwojowe regionów najsilniejszych, a tym samym na rozwój całego kraju. Względy polityczne mogą jednak przemawiać na rzecz wspierania regionów słabych chociażby w celu uniknięcia konfliktów i napięć, mogących wystąpić na tle pogłębiających się różnic regionalnych.

Precyzyjne określenie – w warunkach globalizacji – celów polityki regionalnej poprzedzone musi być dokonaniem wyboru między polityką wyrównywania różnic regionalnych, czyli strategią przetrwania, a polityką stymulującą aktywność i konkurencyjność regionu, czyli strategią rozwoju. Wybór między strategią przetrwania a strategią rozwoju należy – z punktu widzenia strategicznych celów rozwojowych – jednoznacznie rozstrzygnąć na rzecz wspierania przez politykę regionalną państwa działań proinnowacyjnych zwiększających efektywność po-

⁸ K. Kszysztofek, M. S. Szczepański, *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002, s. 251.

⁹ B. Jałowiecki, M. S. Szczepański, *Rowój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych, Tychy 2002, s. 250.

noszonych nakładów i konkurencyjność krajowej gospodarki na rynkach światowych. Przyjęcie takiej opcji uwzględnia uwarunkowania wynikające z procesów globalizacyjnych, jest zgodne ze współczesnymi trendami rozwojowymi i zapewnia trwałą wzrost gospodarczy. Mechanizmy wyrównawczej polityki regionalnej można uruchomić dopiero po osiągnięciu celu nadrzędnego, czyli przełamania zapóźnienia cywilizacyjnego kraju przez szybki wzrost gospodarczy i radykalne zmiany strukturalne w gospodarce i strukturze społeczno-zawodowej¹⁰.

Ze względu na ograniczone środki polityka regionalna państwa powinna koncentrować się na tych dziedzinach i obszarach, w których nakłady finansowe będą wykorzystane w najbardziej efektywny sposób. Priorytet powinny mieć korzyści w skali ogólnokrajowej, a nie w skali poszczególnych regionów. W praktyce procesy rozwojowe w wymiarze krajowym i regionalnym są wobec siebie komplementarne, jednak zgodnie z globalną logiką rozwoju preferować należy wzmacnianie pozycji całego kraju w konkurencyjnej rywalizacji na arenie międzynarodowej. Powszechna i zaostrzająca się w warunkach globalizacji konkurencja zmusza władze państwowe (centralne) do działań na rzecz podnoszenia międzynarodowej konkurencyjności kraju poprzez:

- rozbudowę i modernizację infrastruktury techniczno-ekonomicznej oraz stwarzanie warunków do podejmowania zadań w tym zakresie przez same regiony i samodzielne podmioty gospodarujące;
- tworzenie warunków do rozwoju i modernizacji infrastruktury społecznej (szkoły, instytucje kulturalne, oświatowe, wychowawcze) oraz podejmowanie działań o znaczeniu ogólnokrajowym w tym zakresie;
- tworzenie warunków do rozwoju i modernizacji instytucjonalnej infrastruktury rynku, wspierania przedsiębiorczości i obsługi biznesu;
- stworzenie krajowej i europejskiej bazy informacji ekonomicznych dla przedsiębiorstw oraz zmodernizowanie państwowych służb statystycznych;
- tworzenie środowiska sprzyjającego powstawaniu i dyfuzji innowacji oraz absorpcji nowych technologii;
- kształcenie nowoczesnej kadry naukowej i pobudzanie aktywności pracowników naukowych;
- stymulowanie innowacji i upowszechnianie rezultatów badań szczególnie wśród małych i średnich przedsiębiorstw;
- budowanie społeczeństwa uczącego się, informacyjnego poprzez upowszechnianie dostępu do sieci informatycznych krajowych oraz europejskich i światowych;
- prowadzenie efektywnej międzynarodowej promocji kraju¹¹.

¹⁰ B. Jałowicki, M. S. Szczepański, *Rowój lokalny...*, wyd. cyt., s. 251.

¹¹ Tamże, s. 254.

Wskazane powyżej zadania rząd centralny powinien podejmować we współpracy z regionami. Na poziomie regionalnym potrzeby i możliwości w zakresie nowoczesnego rozwoju są z reguły szczegółowo zdiagnozowane, co sprzyja podniesieniu efektywności wspólnie podejmowanych działań.

Skuteczna realizacja polityki regionalnej państwa wymaga spełnienia kilku warunków. Po pierwsze, muszą istnieć dwa niezależne podmioty tej polityki, to jest rząd konsekwentnie realizujący określony model polityki w odniesieniu do regionów oraz samorządny region w usystematyzowany sposób oddziałujący na procesy rozwoju społeczno-gospodarczego zachodzące na jego obszarze. Po drugie, region musi dysponować odpowiednim potencjałem gospodarczym i ludnościowym, który umożliwia mu uzyskiwanie znacznych dochodów własnych – większych niż subwencje z budżetu centralnego. Po trzecie, niezbędna jest wypracowana negocjacyjnie koordynacja między całościową polityką regionalną rządu i polityką „wewnętrzną” samorządnych regionów.

REGIONALNE STRATEGIE INNOWACJI A EUROPEJSKA GLOBALIZACJA

Rozszerzenie Unii Europejskiej o nowe państwa znacząco zmieniło europejskie relacje polityczne i wpłynęło na układ interesów globalnych. Nakłada to na Polskę i pozostałe nowe kraje członkowskie wymóg sprostania globalnej konkurencji i wdrożenia dalszych niezbędnych reform. Ich generalnym celem powinno być włączenie się w budowę Europy jako jednego z centrów rozwojowych świata. Zajęcie dobrego miejsca w światowym wyścigu gospodarczym i wykorzystanie wszystkich szans rozwojowych krajów Europy Wschodniej jest możliwe między innymi dzięki aktywnemu włączeniu się w przedsięwzięcia i programy rozwijane w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej.

Polityka regionalna UE ma trzy główne cele. Pierwszy cel polega na zmniejszaniu zapóźnień rozwojowych danych regionów przez wyposażenie ich w podstawowe urządzenia, których brak na danym obszarze oraz sprzyjanie inwestycjom w przedsiębiorstwach tak, aby efektywnie zdynamizować rozwój gospodarczy. Kilkadziesiąt regionów Unii Europejskich jest objętych celem pierwszym. Są to regiony, w których PKB na mieszkańca nie przekracza 75% średniej dla Unii Europejskiej oraz te, które są słabo zaludnione.

Drugi cel polityki regionalnej UE polega na restrukturyzacji gospodarczej i społecznej regionów mających strukturalne trudności, bez względu na to, czy są to regiony przemysłowe, rolnicze, miejskie, czy utrzymujące się z rybołówstwa. W ramach tego celu interwencją objęte są regiony, w których występują cztery różne typy trudności: przekształcenia przemysłu lub usług, schyłek tra-

dycyjnych rodzajów działalności na obszarach wiejskich, kryzys w środowisku miejskim, kłopoty w sektorze rybołówstwa.

Trzeci cel polega na wspieraniu kształcenia i tworzenia miejsc pracy. Cel ten dotyczy całej Unii Europejskiej, z wyjątkiem regionów objętych pomocą w ramach celu pierwszego, w którym środki na kształcenie i tworzenie miejsc pracy są przewidziane w programie redukcji zapóźnienia rozwojowego. Działania celu trzeciego dotyczą w szczególności bezrobotnej młodzieży, osób długotrwale bezrobotnych oraz znajdujących się na marginesie życia społecznego.

Podstawowym instrumentem realizacji polityki regionalnej, zgodnej z globalnymi trendami rozwojowymi, stały się Regionalne Strategie Innowacji (RSI). Służą one władzom regionalnym do oceny potrzeb i możliwości w zakresie wykorzystania wiedzy i nowych technologii w regionie oraz do zaplanowania i wdrożenia schematów działań mających na celu podniesienie konkurencyjności regionu poprzez wzrost innowacyjności przedsiębiorstw.

Wiele regionów Europy opracowuje i realizuje własną politykę innowacyjnego rozwoju. Nie ma w tym zakresie gotowych rozwiązań. Regiony muszą samodzielnie na podstawie rzetelnej analizy zdiagnozować i szczegółowo rozemniżyć posiadane zasoby stanowiące o ich potencjale rozwojowym i określić jasną wizję strategiczną celów, zanim będzie możliwe dokonanie wyboru i wdrożenie konkretnych schematów działań. Aby to osiągnąć władze regionalne podejmują otwartą i szeroką dyskusję w obszarze tych tematów z przedsiębiorcami, naukowcami, przedstawicielami izb gospodarczych, instytucji finansowych, agencji rozwoju regionalnego oraz organizacji społecznych.

Regionalne Strategie Innowacji zostały dotychczas opracowane w większości najaktywniejszych regionów Europy. Nowe kraje członkowskie UE zostały również włączone w proces przygotowania RSI. Takie strategie zostały już opracowane w poszczególnych regionach Polski. Należy podkreślić, że w regionach Unii Europejskiej stworzono dotychczas nie tylko spójne normy dla podejmowania konkretnych praktycznych działań na rzecz podnoszenia innowacyjności. Opracowanie strategii przyczyniło się także do istotnego wzrostu znaczenia innowacji w wymiarze politycznym oraz ustanowienia trwałego partnerstwa pomiędzy przedsiębiorstwami i kluczowymi instytucjami regionalnymi działającymi na rzecz innowacji.

Regionalne Strategie Innowacji to strategie rozwoju gospodarczego regionu oparte na wiedzy i nowych technologiach. Efektywne wdrażanie strategii ma na celu stworzenie sprawnego regionalnego systemu innowacyjnego opartego na partnerstwie i współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, instytucjami naukowo-badawczymi, instytucjami otoczenia biznesu oraz administracją publiczną.

Strategie nie koncentrują się wyłącznie na zagadnieniu transferu technologii, ale podejmują problematykę rozwoju regionalnego potencjału innowacyjne-

go w sposób kompleksowy, uwzględniając jego zależność od charakteru i efektywności interakcji pomiędzy wieloma uczestnikami procesu innowacyjnego: przedsiębiorstwami, administracją publiczną, szkołami wyższymi i jednostkami badawczymi, izbami gospodarczymi, agencjami rozwoju regionalnego, instytucjami wsparcia przedsiębiorczości i innymi organizacjami społecznymi i gospodarczymi.

Proces budowania strategii oparty jest na otwartym dialogu pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk i wykorzystuje kompleksową analizę aktualnej sytuacji gospodarczej i społecznej regionu oraz perspektywiczną wizję jego przyszłego rozwoju. Proces taki prowadzi do opracowania regionalnej strategii, która przede wszystkim odpowiada na potrzeby środowisk biznesowych – w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw. Strategie przyczyniają się do stworzenia i optymalizacji regionalnego systemu usług wspomagającego innowacyjność poprzez identyfikację potrzeb i braków w systemie innowacyjnym i uruchomienie działań mających na celu ich uzupełnienie.

Schematy działań wypracowane w ramach strategii obejmują między innymi ustanowienie inkubatorów technologicznych, wirtualnych inkubatorów high-tech, utworzenie funduszy kapitału zaangażowanego finansujących małe i średnie przedsiębiorstwa we wczesnym stadium ich rozwoju, uruchomienie wsparcia dla skupisk przedsiębiorstw, a także uruchomienie mechanizmów wzmacniania i rozwijania współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi a przedsiębiorstwami.

Regiony, które uznały innowacyjność za jeden z najważniejszych elementów polityki regionalnej i wdrożyły strategie innowacyjne, doświadczają pozytywnych skutków tych decyzji w postaci wzrostu ich konkurencyjności, ustanowienia systemu innowacyjnego, stworzenia przyjaznego klimatu dla powstawania i rozwoju firm oraz wzrostu gotowości przedsiębiorstw do podejmowania działań innowacyjnych.

Strategie innowacji wdrażane w regionach mobilizują zróżnicowane i rozproszone zasoby regionalne w celu osiągnięcia konsensusu i współdziałania prowadzącego do wzrostu konkurencyjności regionu poprzez kompleksowe i spójnie zaplanowane instrumenty i mechanizmy stymulacji nowoczesnych procesów rozwojowych. Podjęcie działań zmierzających do osiągnięcia trwałych efektów stanowi poważne wyzwanie dla władz regionalnych. Efektywna implementacja dokumentów strategicznych jest z reguły zadaniem trudnym. Wymaga zapewnienia odpowiednich źródeł finansowania, uruchomienia sprawnych struktur zarządzania oraz monitorowania i oceniania skuteczności wdrażanych działań.

Należy podkreślić, że zainicjowanie realizacji w Unii Europejskiej projektów tworzących podstawy pod regionalne systemy innowacji było reakcją na procesy i zjawiska zachodzące w skali globalnej. Wdrażanie strategii innowacyjnych ma bowiem zatrzymać tendencję spadkową konkurencyjności technologicznej gos-

podarki europejskiej względem gospodarek USA i Japonii. W Strategii Lizbońskiej jako cel strategiczny przyjęto przekształcenie gospodarki Unii Europejskiej do 2010 roku w najbardziej konkurencyjną na świecie i dynamiczną gospodarkę, zdolną do trwałego rozwoju, tworzącą nowe miejsca pracy i zwiększającą spójność społeczną. Działania mające na celu wypełnienie deklaracji przyjętych w Lizbonie zakładają między innymi:

- ułatwienie dostępu do nowych technologii, promowanie innowacyjności i badań;
- konieczność obniżania kosztów prowadzenia działalności gospodarczej i wyeliminowanie zbędnej biurokracji utrudniającej funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw;
- poprawę dostępu małych i średnich przedsiębiorstw do instrumentów finansowych, w szczególności kapitału początkowego i mikropożyczek.

Nadzieje i oczekiwania związane z wdrażaniem Regionalnych Strategii Innowacji są znaczne i nastawione na zwiększenie efektywności długofalowych, trwałych procesów rozwojowych. W szczególności chodzi o uruchomienie systemu bodźców i zachowań, które zdynamizują procesy innowacyjne w mało elastycznej strukturze gospodarczej Unii Europejskiej.

ZAKOŃCZENIE

W dobie globalizacji procesy rozwojowe nabierają coraz bardziej złożonego, wieloaspektowego i zarazem terytorialnego wymiaru. Typowa dla obecnych przemian staje się lokalizacja procesów globalnych polegająca na tym, że innowacje produktowe, procesowe i organizacyjne obejmujące całą światową gospodarkę są wytwarzane w stosunkowo niewielkiej liczbie zbiorowości dość silnie domkniętych układów lokalnych. Między tymi układami tworzą się zależności współpracy i konkurencji, a ich wzajemne powiązania są często silniejsze niż powiązania tych układów z własnym otoczeniem regionalnym.

Jednostkami terytorialnymi, które zdecydowanie i dynamicznie włączają się w globalną walkę konkurencyjną są regiony i wielkie metropolie, wysoko zaawansowane gospodarczo i technologicznie. Obszary między tymi biegunami globalnej konkurencyjności są znacznie słabiej nasycone działalnością gospodarczą o charakterze innowacyjnym. Następuje zatem dalsza segmentacja przestrzenna procesów rozwoju polegająca na tym, że stosunkowo niewielkie układy przestrzenne pełnią funkcję wytwórców innowacji. Na pozostałych obszarach lokują się zaś te rodzaje działalności gospodarczej, które wchłaniają i wykorzystują innowacje wytworzone gdzie indziej. Te mniej prorozwojowe „bierne technologicznie” sektory gospodarki również uczestniczą w konkurencyjnej ry-

walizacji, ale rozgrywa się ona na nieco innych płaszczyznach. Różne są zatem wymiary konkurencyjności regionów. Zależy ona od przyjętej opcji polityki regionalnej, a przede wszystkim od miejsca w globalnym porządku gospodarczym, jakie zajmują firmy zlokalizowane na obszarze danego regionu¹².

W warunkach globalizacji szanse rozwojowe poszczególnych regionów zależą przede wszystkim od zdolności do pełnego wykorzystania regionalnych zasobów wiedzy, umiejętności, kreatywności i przedsiębiorczości w celu tworzenia nowych produktów i usług oraz systemów organizacji i zarządzania. Bardzo istotna jest w tym względzie wspierająca rola państwa, które realizuje odpowiednio dobrany model polityki regionalnej, tak aby sprostać dominującym trendom rozwojowym w skali globalnej. Regionalne i globalne procesy rozwojowe są bowiem wzajemnie powiązane, wpływają na siebie poprzez system zróżnicowanych oddziaływań, które nadają współczesnym przemianom społeczno-gospodarczym „glokalny” charakter.

Zakres czynników sprawczych określających zjawisko globalizacji jest bardzo rozbudowany. Najważniejsze z nich to rozległość i głębokość zmian, wielość powiązań i sprzężeń pomiędzy państwami i społeczeństwami, jedność, ekonomiczna współzależność, kulturowa jednorodność świata oraz korporacje ponadnarodowe tworzące globalne sieci finansowe i przemysłowe. W tej wielości procesów i zjawisk globalnych regiony starają się zachować swoją tożsamość, uczestnicząc jednocześnie w systemowych makroprzekształceniach na płaszczyźnie ekonomicznej, politycznej i społeczno-kulturowej.

LITERATURA

- Bauman Z., *Globalizacja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.
- Beck U., *Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2002.
- Giddens A., *Runway World. How Globalization Is Reshaping our Lives*, Routledge, New York 2000.
- Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, PWN, Warszawa, 2001,
- Gorzela G., Jałowiecki B., *Konkurencyjność regionów*, [w:] *Studia Regionalne i Lokalne* 2000, nr 1
- Jałowiecki B., Szczepański M. S., *Rowój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej*, Śląskie Wydawnictwa Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych, Tychy 2002.

¹² Por. G. Gorzela, B. Jałowiecki, *Konkurencyjność regionów*, [w:] *Studia Regionalne i Lokalne* 2000, nr 1, s. 7–24.

- Jałowicki B., *Globalność, lokalność, tożsamość*, [w:] *Kręgi integracji i rodzaje tożsamości. Polska, Europa, Świat*, pod red. W. Wesołowskiego i J. Włodarka, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2005.
- Kszysztofek K, Szczepański M. S., *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002.
- Martin H. P., Schumann H., *Pułapka globalizacji. Atak na demokrację i dobrobyt*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1999.
- Pyszkowski A., *Polityka regionalna – balast czy czynnik rozwoju?*, [w:] „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 1, 2000.
- Robertson R., *Globalization. Social Theory and Global Culture*, SAGE Publications, London 1992.
- Szczepański M. S., *Spoleczności lokalne i regionalne a ład kontynentalny i globalny*, [w:] *Kręgi integracji i rodzaje tożsamości. Polska, Europa, Świat*, pod red. W. Wesołowskiego i J. Włodarka, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2005.
- Wallerstein I., *The Capitalist World-Economy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1979.
- Wnuk-Lipiński E., *Świat międzyepoki. Globalizacja, demokracja, państwo narodowe*, Wydawnictwo ZNAK, Instytut Studiów Politycznych PAN, Kraków 2004.

Regional Context of Globalisation Processes

Summary

The issue of regional dimension of the globalisation processes was considered in the study. There was presented the change in situation of the country and a region considered as territorial system of essential importance in multidimensional process of globalisation. The range, intensity and complementarity of global and regional dimension of modern macro-transformation that point out the direction and character of modern development were described in the study. There was also characterised the initiative of creating regional strategy for innovation as an important element of regional EU policy for development and innovation in the conditions of strengthening global competition.